تراژۆکۆمید لە ڕۆمانی کش وڵات دا.. سەدیق سەعید ڕواندزی

بێگومان دەسپێك لە هەموو دەقێكدا، یەكەم ئەڵقەی گرێدانی دەقە بە خوێنەر و یەكەم دەروازەی چوونە نێو دەقیشە لە دوای ناونیشان وەك ئاماژەیەكی گشتی دەق. زۆرجار سیحری گێڕانەوەی ڕووداوێك لە سەرەتاوە، ئەو هەستە لای خوێنەر دروست دەكات كە بە دوای ڕووداوەكان دابچێت وكەمەندكێشی بكات. واتە لە سەرەتای دەقەوە، هەرتەنها گێڕانەوە یاخود سەرەتای ڕووداوەكە گرنگ نییە، لەوە گرنگتر ئەوەیە چیڕۆكنووس یاخود ڕۆمانووس، چەند دەتوانێت لە ڕێگەی ئەو دەسپێكەوە، خوێنەر بباتە نێو ڕووداوەكانی دەقەكە. گەلێك جار دەسپێكی دەقێك هەر لە سەرەتاوە ئەو تێڕوانینەمان بۆ دروست دەكات كە بە دوای ڕووداوەكانەوە بچین. لە هەندێ دەقی ڕۆماندا، دەسپێكی دەقەكە لە ڕووی سیحری گێڕانەوە و تەكنیكی داڕشتنەوە هێندە لاواز و نا هونەرییە، كە هەر لە سەرەتاوە خوێنەر درك بەوە دەكات كە ئەوەی دەیخوێنێتەوە چیڕۆك و ڕۆمان نییە، بەڵكو گێڕانەوەیەكی میللییانەی حیكایەت ئامێزە و هیچ بنەمایەكی هونەری گێڕانەوەی چیڕۆكی تێدا نییە. ئەگەرچی گێڕانەوە ڕەگەزێكی هاوبەشە لە چیڕۆك و حیكایەتدا، بەڵام دواجار گێڕانەوە لەم دووژانرە لە ڕووی بونیادی هونەرییەوە تەواو جیاوازن لە یەكتری. لە هەندێ ڕۆمانیشدا، دەسپێكی ڕووداوەكان بە ئەندازەیەك سەرنجڕاكێشە، كە خوێنەر خەیاڵی چوونە نێو ڕۆمانەكە، كێشی دەكات و بە دوای ڕەوتی ڕووداوەكانەوە دەچێت. بە تایبەتیش ئەگەر دەسپێكی ڕووداوەكە، بە ڕووداوێكی سەیرو نامۆ، یان بە گێڕانەوەیەكی ناباو ، كە لە واقیعی كۆمەلگەدا نامۆ و جیاواز بكەوێتەوە دەست پێ بكات. لەو ڕوانگەیەوە، ڕۆمانی (كش وڵات) یەكێكە لەو ڕۆمانانەی، دەسپێكی سەرنج ڕاكێشی هەیە. خوێنەر كاتێ ئەو دەسپێكە دەبینێت، بەر دەلالەتێكی پرسیار ئامێز دەكەوێت. ئەم دەسپێكە پرسیار ئامێزە، خاڵێكە كە لێیەوە خوێنەر دەچێتە نێو ڕووداو و گێڕانەوەكان. دەسپێكی ڕۆمانی (كش وڵات) دەسپێكی هێندە سەیر، هاوكات تراژیدی و جێی پرسیارە، بە ڕادەیەك كە خوێنەر پەرەگرافی یەكەمی ڕۆمانەكە دەخوێنێتەوە، وەك ئەوە وایە زرنگەیەكی گەورە لە مێشكییەوە بێت. چونكە بەر دەستەواژەیەك دەكەوێت، لە كۆمەڵگەدا نەك هەر باسكردنی نەشیاوە، بگرە نەنگییەكی گەورە و مایەی ڕەتكردنەوە و بە كەم تەماشكردنێكی زۆر و بێزراویشە. دەسپێكی ڕۆمانەكە بەم دەستەواژەیە

دەست پێ دەكات:
(موژدە ئەی عەبدولرەزاقی جوبران، ئەی هاوڕێی نێو ئەندێشەی چیرۆك و غەمە گەورەكان، موژدە ئەی هاوڕێم بووم بە گەواد!) تاكو ئێستا، دەسپێكی هیچ ڕۆمانێكم وەك ئەو ڕۆمانە، غەمگین، هاوكات مایەی پرسیار و هەڵوەستەكردن نەكەوتۆتە بەرچاو. مرۆڤێك بەو پەڕی ڕاشكاویی و بێ شەرمییەوە، باس لە پیشە نوێكەی خۆی دەكات كە ئەویش (گەوادییە) بەڵام لە پشت ئەو شوناسە شێواوە كۆمەڵایەتی و ئاكاریی و پەروەردەییە، تراژیدیایەك لە خەم و مەرگەسات و كارەساتەكانی مرۆڤ لە عێراقدا بەرچاو دەكەوێت، كە ڕەنگدانەوەی ئەو سیاسەت و كوشتن و خوێن ڕشتنەیە، كە گەلانی عێراق لە دەرەنجامی ستەمی دەسەڵاتی سیاسی و بە تایبەتیش بە عسی فاشی بە سەریان داهات.
پاڵەوانی ئەم ڕۆمانە، وەك باسمان كرد بە پیشە هەڵگری ئەو شوناسەیە كە لە كۆمەڵگا ڕۆژهەڵاتییەكان و عێراقیش، وەك شوناسێكی سووك و ڕەتكەرەوە سەیری دەكرێت، كە بدرێتە پاڵ هەر كەسێك، بە شێوەیەك كەسیەتی و پێگەی كۆمەڵایەتی و جەماوەری دەشكێت، تا ئەو ئاستەی پەنا بباتە بەر خۆكوشتنیش. بەڵام پاڵەوانی ڕۆمانەكە، بەرە و ڕووی هەموو ئەو دیدە كۆمەڵایەتی و خێڵەكییانە دەبێتەوە و بە شانازییەوە پێ لە سەر پیشە و ناوبانگی خۆی دادەگرێت.
بە بڕوای من ئەمەش لە سێنگەی ئەوەیە كە ئەو پرسیارەمان لا دروست بكات كە بۆچی وای لێهاتووە؟ كێ بەرپرسە لەوەی ژنەكان ببنە لەشفرۆش و وڵات پڕ بێ لە قەحپەخانە و گەوادەكان؟ پاڵەوانی ڕۆمانەكە دوای ئەوەی تیاترۆخانەیەك دەكاتەوە، ئیدی سەروكاری لە گەڵ دنیای لەشفرۆش و لە شكۆلان دەبێت و لە پەراوێزیەوە، بە وردی سەرنج لە سایكۆلۆژیای مرۆڤی عێراقی بە تایبەتی دەدات. دیوێكی ئەم ڕۆمانە، بە بڕوای من لابردنی ئەو ماسكە كۆمەڵایەتی و كەسی و ئاكاریەیە، كە زۆرجار مرۆڤەكان لە پێناو شاردنەوەی ماهیەتی ڕاستەقینەی خۆیان دەیپۆشن، بە تایبەتیش سێكس وەك گرێیەكی دەروونی. پاڵەوانی ڕۆمانەكە سەرنج دەدات، كە هەموو جۆرە كەسایەتییەكی جیاواز لە ڕووی پیشەیی و كۆمەڵایەتی و پێگەی خێڵەكی و جەماوەرییەوە، سەردانی قەحپەخانەكەی دەكەن. بەو مانایەی سێكس چۆن بۆتە گرێیەكی دەروونی لای مرۆڤی عێراقی و ڕۆژهەڵاتی. بە ڕۆژ ئەو مرۆڤانە، كەسانی بە ویقار و دیار و خاوەن كەسایەتی و دەسەڵات و هێز و پێگە و بڕوادارو ئاییندارن، كەچی هەمان ئەو كەسانە، بە شەو لە ژێر پێی لەشفرۆشێك دەكروزێنەوە و دەكەونەسەر چۆك لە پێناو سێكس و غەریزە خەفە كراوەكەیاندا. تەنانەت ڕۆماننووس كەسایەتییەكی ڕۆمانەكەی بە ناوی (عەلی وەردی) ناوناوە و ئەمیش هاوشێوەی ئەوانیتر سەردانی سۆزانیخانەكەی دەكات. دەكرێ ئەمەش وەك

ئەو ئاماژەیە لێك بدەینەوە کە تەنانەت ئەو زانا گەورە و ناودارەی عێراقیش، لە بیرو بیرکردنەوەیدا وەك ئەوانیترە. ، بێگومان ئەمەش دەرەنجامی ئەو دۆخە کۆمەڵایەتی و سیاسی و پەروەردەیەیە کە کۆمەڵگە، بە تایبەتیش دوای شەڕەکان تێی دەکەوێت.

ڕۆماننووس دەیەوێت ئەو پەیامە بگەیەنێت، کە سێزانخانەکەی ئەو، دەرەنجامی سێزانحانەیەکی گەورەترە کە ناوی دەوڵەتە. واتا ئەوان قوربانی واقیعێکی سیاسی و کۆمەڵایەتین، کە خۆیان هیچ دەستێکیان لە هەبوون و دروستکردنی ئەو واقیعە نییە. وەك ئەوەی یەکێك لە لەشفرۆشەکان بە ناوی بەلقیس دەڵێت:(من یەکێکم لەو ژنانەی کە جەنگ ڕوحی هاڕی وهەڵیدایە قەحپەخانەکان، پیاوەکەم بە پێوەری وڵات شەهید بوو، منیشی وەك سێزانییەك بەجێی هێشت) لێرەوە دەکرێ بڵێین هەموو ئەوانەی بە شێوەیەك لە شێوەکان، چارەنووسیان دەکەوێتە سێزانیخانەکان، قوربانی واقیعێکی دیکەن، کە دەرەنجامی شەڕ و تێکچوونی دۆخی کۆمەڵایەتی و پەروەردەیی کۆمەڵگەیە. ژنە شەهیدێك لە بری ئەوەی ژیانێکی شایستە و سەربەرزانەی بۆ دابین بکرێت، کە چی بە پێچەوانەوە لە سایەی شەڕ و دەسەڵاتە شکست خواردووەکان، چارەنووسی بە لەشفرۆشی کۆتایی دێت. کە واتا سێزانیخانەکە، بەرمەبنای سێزانیخانەیەکی گەورەترە کە ناوی دەوڵەتە، وەك ئەوەی پاڵەوانی ڕۆمانەکەش دەڵێت:_

(هەموو سێزانییەکانی شار، قوربانی بەدڕەوشتی نیشتمانن، بەدڕەوشتی کۆمەڵایەتی و مرۆڤایەتی) بێگومان دوای ئەوەی دەوڵەت بەوە دەزانێت سێزانیخانەیەك هەیە، ئیدی پیاوەکانی دەسەڵات بەسەر شوێنەکە دا ئەدەن و خاوەنەکەی دەگرن و ڕووبەڕووی دادگای دەکەنەوە. کاتێ دادەور پرسیاری لێ دەکات، کە چۆن کارێکی نەشیاوی وا دەکات کە بۆ شکۆ و ناوبانگی نیشتمان جوان نییە؟ پاڵەوانی ڕۆمانەکە، چەندین جار، بە گاڵتە جاڕییەوە جەخت لەوە دەکاتەوە کە ئەو گەوادە و بە ڕاستگۆیی کار و پیشەکەی خۆی کردووە (من گەوادم نکۆڵی لەوە ناکەم، مرۆڤایەتیم بەو ئاراستەیە پاڵ ناوم) پاشان بە سەر سوڕمان و گاڵتە جاڕییەوە لە دادەوەر دەپرسێ کام نیشتمان و کام شکۆ؟ کوا شتێك هەیە بە ناوی نیشتمان؟ سەرەنجام دادوەر بڕیاری لە سێدارەدانی بۆ دەردەکات وئەوەی پەتەکەش دەخاتە گەردەنی، عەبدولرەزاق جوبرانی هاوڕێیەتی. دواتریش بە خەیاڵ، مەرگی خۆی دێنێتە بەرچاو و لە ڕۆژی دوایدا لە بەردەم خودا وەستاوە و بە ڕووتی لێپرسینەوەی لەگەڵدا دەکات و بەمەش کۆتایی بە ڕۆمانەکە دێت. لە ڕاستیدا، ئەم ڕۆمانە یەکێکە لەو ڕۆمانە جوانانەی کە دەتوانم بڵێم دیوێکی تراژیدی و دیوێکی کۆمیدی هەیە. ڕۆمانێکە، ئەوەندەی پرسیارمان لادروست دەکات، کە مرۆڤەکان بۆچی بەرە و

چارەنووسێکی خراپ دەچن، ئەوەندە باسکردن نییە لە شوناس و پیشەیەکی بێزراوی کۆمەڵایەتی و پەروەردەیی.
ڕۆماننووس ناڕاستەوخۆ ئەو پەیامە دەگەیەنێت، کە دەوڵەت بووە سێزانیخانەیەکی گەورە و مرۆڤ هیچ ماف و بەهاو پیرۆزییەکی نەبوو، ئیدی سێزانیخانەکانی تر، لە پەراوێزی ئەو سێزانیخانە گەورەیە دروست دەبن. ئەوان بەرهەمی لادانێکی دیکەی گەورەترن، کە ئەویش لادانی سیاسی و کۆمەڵایەتی و هزرییە، بە ئاراستەی وێرانکردنی ژیان و مرۆڤ و هەموو بەهاو ئاکارە جوانەکانی. ئەگەر دەوڵەت سێزانیخانەیەکی سیاسی و شێواوی گەورەی تاکەکان نەبووایە، ئێستا سێزانحانەکەی ئەویش بوونی نەدەبوو. ئەم ڕۆمانە، ڕۆمانێکی جوان و سەرنجڕاکیشە. وەرگێڕەکەی تا ئەندازەیەکی زۆر زاڵە بە سەر زمانی وەرگێڕانی ڕۆمانەکە، بە پێچەوانەی ڕۆمانی کش وڵات، کە من ڕەخنەم لێگرت و بەداخەوە ئەویش لە کۆمێنتێکی فەیسبووکدا، تەشهیری پێ کردم. بەڵام ئەمە هیچ لەو چێژ و جوانییە ناگۆڕێت لای من، کە لەمیانەی خوێندنەوەی ڕۆمانەکە لام دروست بوو. بۆیە دەستخۆشانە لە وەرگێڕی ڕۆمانەکە دەکەم کە ڕۆمانێکی جیاواز و تایبەتی وەرگێڕاوە.

سەدیق سەعید ڕواندزی

---

*پەراوێز: کش وڵات، ڕۆمان، نووسینی: شەهید، وەرگێڕانی: دانا عەسکەر، بڵاوکراوەی: ناوەندی فێربوون_ 2020.
*تراژیکۆمید، بە مانای کارێك کە لە یەك کاتدا، تراژیدیا و کۆمیدیای تێدا بێت.

*ئەم بابەتە لە ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ، ژمارە (8398) ڕۆژی 1/7/2021 بڵاوکراوەتەوە